

Noget om Agerbruget i en jydsk Hedeegn.

(Meddeelt det Kongelige Landhuusholdnings-Selskab af Pastor J. C. Schousboe i Ringgive).

I det Haab at imøbefomme det høitærede Selskabs Ønske, tillader Undertegnede sig at levere nogle Bidrag til Oplysning om Agerbrugets Tilstand i en af Landets mindre bekendte Egne, efterat jeg i 8 Aar, som Sognepræst i Ringgive Pastorat, har havt Leilighed til, saavel at lære Egnens Skik og Brug at kjende, som ved Jordens Behandling at anstille Jagttagelser og Erfaringer. Følgende Bemærkninger angaae især Ringgive Sogn, beliggende 4 Mile Vesten for Beile, og turde finde deres Anvendelse i de øvrige Hedesogne, hvor der findes og bruges Mergel.

1. Om Jordernes Bestaaffenhed og Brug.

I Beile Amts sydvestlige Udkant, som Indgang til den jydsk Hedeslette, ligger Ringgive Sogn, gjenstrømmet af en Aa, der har sine Kilder 1 Mill østligere, og selv er een af Skjernaens Kilder. I Vinneballe Sogn, som begrænses Ringgive Sogn mod Øst, ere bakkede Skovstrækninger, mere ujævne Agermarker, Moser og endeel Lynghede paa et af smaa Høie betegnet Terrain. Herfra sænker den udstrakte Hede sig i en jævn Flade og aabner Udsigt over flere Miles Distance. Paa den sydlige Grændse af Ring-

give Sogn ere Heberne til Grindsted og Grene Sogne i Ribe Amt, og mod Nord begrændses Ringgive Sogn af Give Sogn samt mod Vest af Sønder-Dumme Sogn, begge i Veile Amt.

Jorderne i Ringgive Sogn ere starrt sandige og Agermarken synes næsten at mangle Humus. Jeg skjønner, at disse Jorder kunne henføres til 9de Klasse af Jorder, efter Koype, naar man tænker sig alt Leer borte. Mergelen, som høves, er Leermergel og da denne er af en ypperlig Dvalitet, virker den stærkt paa Sandjorden. Den ufrugtbare og golde Ahl ligger mange Steder saa høit i Dverstorpen, at man kan ploie den op, men paa de fleste Marker er den noget dybere i forskjellig Grad. Hvor Ahlen er nær, viser sig især om Sommeren paa Sæden, som Solen falder i, afbleger den og modner den for tidlig, saa at der blive enten saa svange, eller slet ingen Skjerner i den. Jo dybere Ahlen derimod ligger, destobedre bliver Kornafgroden, om end Dverstorpen af Ageren er næsten blottet for Muld. Mange Strækninger i Ringgive Sogn ere, i større og mindre Dele, opdyrkede, især ved Anvendelse af Mergel, og da Bonden i Almindelighed her gjør en væsentlig Forskjel paa den gamle Agermark, Indmarken, og den brakkede Hedejord, Udmarken, vil jeg først omtale:

a) Den gamle Agermark.

Herved forstaaes den Jord, som i Mand's Minde har været under Plov fra den Tid, man havde Ager og Mager sammen, som i Fællesskabets Tid blev

dyrket saaledes, at hver Hartfornseier i en By havde een Ager til Udbrug ved Siden af sin Nabo, og derpaa skiftede den med samme Part i en anden Mark. Græsningsjorden var fælles. Da Jorderne bleve udskiftede, hvilken Belgjerning her fandt Sted i Aarene 1790—1795, fik hver Gaard sin Anpart af det til Byen hørende Agerland, efter Hartfornet, ligesom og sin Part af den tilliggende Hede og Eng.

Hartfornet er kun lidet i Forhold til Arealets Udstrækning, men betydeligt nok i Forhold til det Udbytte, Bonden høster paa sin Agermark. Efter den nye Ansættelse er Hartfornet formeret med omtrent 20 Tdr. Ringgive Sogn havde før 90 Tdr. Aarsagen til Formerelsen af Hartfornet er Opdyrkningen af Hedejorder og sandsynligviis vilde en ny Ansættelse om 30 Aar endnu formere Hartfornet med et lignende Tillæg, forudsat den samme Opdyrkning fremmes i samme Forhold som hidtil. Kortefter Jordernes Udskiftning ophørte Hoveriet ved Selveiendom, og Bønderne, som fik hver sin Lod, kunde nu dyrke og drive Jorderne efter bedste Skjønnende. De fulgte da denne Brugsmaade: 1ste Aar ploiedes i Foraaret de sandige Ager og efter en gjentagen Pløining saaedes Boghvede eller Spergel eller og Byg i den gjødede Sandmark efter 2de Pløiningen. Samme Aar: paa Boghvedestubben udførtes den i Aaret samlede Gjødning, og deri lagdes efter een Pløining Rugædens Første Kjærv, eller og man lod Boghvedestubben ligge Vinteren over og gjødede den næste Foraar til Byg, ligeledes efter

een Møining. 2det Aar saeedes 2den Rugfjærv. 3die Aar atter Rug. 4de Aar atter Rug. Den saaledes udmagrede Jord afgav naturligviis i det første Aar lidet eller ingen Græsning, da den var blottet for Kraft til at kunne vore sammen. Denne udpinende Brugsmaade af Agerjorderne, hvis Afgrøde blev ringere og ringere, især hvor ikke en forholdsmæssig større Høavl var tilstede, der kunde formere Gjødningskraften, lærte Bonden, fra Heden at hente afstrællede Jordtørre for at frembringe en Blanding, som et høist nødvendigt Middel, saavel til at fastgjøre og styrke Marken, at den ikke skulde forvandles til Flyvesand, som og for derved at formere Gjødningsstoffet. De hjemførte Hedetørre udbredtes i Gaarden, bleve traadte itu og blandede i Møddingsstedet; men da saadan en Blanding ikke blev omstuffed, gif den kun ubetydeligt i Gjæring, og virkede saaledes kun lidet. Flere Aarsager, hvoriblandt udvendigfra den af Regjeringen givne Opmuntring om Tiendefrihed for opdyrkede Hedejorder i 30 Aar kan nævnes, ligesom hos Bonden selv deels større Virløyst, deels Trang for medelst feilslagne Afgrøder paa den gamle Agermark, ledede den driftige Bonde til at forsøge paa Dyrkning af den ham tilhørende vidtudstraakte Hede.

Det Udbytte, som herfra hentes, tjente til at fremhjælpe Agermarken. Imidlertid undlod man for detmeste at saae Rug 4de Gang, da man nødtes til at lade Jorden ligge i 10 Aar, for den nogenlunde atter kunde tages fat paa, og maaske ikke engang avlede Udsæ-

den. I de senere Aar begynder Bonden at mergle sin Agermark, hvor han saaer Rug, og der er intet Spørgsmaal om, at endog Klover kan med Held dyrkes paa den merglede Sandjord, naar den ikke er udpinet ved det anførte Sædsfiste, og naar Ahlen ikke ligger i Dverstorpen. Skjøndt Bonden hænger meget ved gamle Vaner og Skikke, og Forkjærligheden for den fra Fædrene arvede Fremgangsmaade meget vanskeliggjør Indførelsen af Forbedringer i Landbruget i Almindelighed, og dette især kunde anvendes paa denne Egn, have dog Adskillige, som erfarede Mergelens Nytte paa deres Hedejord, begyndt at føre Mergel paa deres Sandmark, men endnu i meget sparsomt Maal.

Denne allerede tydeligen erfarede Nytte og de rigere Afgrøder, jeg har høstet paa Præstegaardens Marker, have opmuntret i denne Retning. Før min Tid brugte man ikke at mergle den Jord, hvor man saaede Rug. Endskjøndt de fleste Forsøg og Efterligninger ere ufuldkomne, ere de dog eet Skridt fremad til det Bedre og fortjene Roes, fordi de vække de i Jorden slumrende Kræfter, formere Frugtbarheden og anspore endvidere til forsøget Flid og Driftighed, samt de deraf flydende Goder.

De ved Agermarkens Mergling synlige Fordele vilde opnaaes i endnu høiere Grad, naar for det Første den behørigte Kraft kunde anvendes, at idetsmindste 100 Kubikalen Mergel paasortes 1 Td. Sædeland, og for det Andet, naar et mere skaanende Sæd-

stifte indførtes. En enkelt Mand i Nabo sognet har ved en overdreven Mergling, uden at gjøde tilstrækkelig, fordærvet sin Agermark og derved afftrækket Andre fra at bruge Mergel. Agermarken her bør have ligesaa megen Gjødning, som der paaføres Mergel, og har man Leilighed og Materiale til at samle Compostgjødning, bør heraf paaføres dobbelt saa stor en Mæsse, som man paafører Mergel. Ligeledes bør den merglede Agerjord have een Pløining mere end den, som ikke er merglet, saavel for at blande den fremmede Jordart med den oprindelige, som og for at forsøge dennes Productionsevne.

Jorderne ere paa Ringgive Præstegaards Mark boniterede til Tarten 3; Sognets Jorder ere af lignende Bessaffenhed. Af Ringgive Præstegaards Mark er Proven paa den ringeste Jord i Veile Amt tagen. Min Fremgangsmaade med denne Jord er følgende: Den i Foraaret ompløiede Agermark er i Juni og Juli merglet med 100 Læs paa 1 Tde. Land, hvilket er mere end 14000 Al. geom. Maal, da man maa saae meget tyndt paa de sandige Marker, og jeg lod Mergelen paaføre i det Forhold, at der blev anvendt dobbelt saamegen Compostgjødning som Mergel. Saa snart den udsprede Leermertilgødning var tørret og smulret, hvilket fremmedes ved at lade Stykkerne ituslaae med Trækøller, lod jeg i August Agermarken ompløie, efterat en let Harve een Gang var gaaet over den, for at fordele Mergelen jævner og bedre; derpaa lod jeg Gjødningen paaføre, sprede og nedpløie saa hurtig som

muligt, saa at Kugsæden kunde lægges i September. Naar jeg saaede Spergelfrø i den første Jure, for at indbjerge denne herlige Foderurt som Hø, fandt Merglingen Sted paa dennes Stub og derpaa anden Pløining. Herefter, som anført, gjødedes med Compost af en Blandingsmødding, som var anbragt nærved Ageren, og til denne Blanding anvendte jeg den hidligere og varmere Gjødning af Heste og Faar i Forening med Hedemor eller Mosemor. Den første af disse Blandingsarter var Hedetorv, affrællede et halvt eller heelt Aar, for de brugtes, paa de Steder, hvor Overforpen var fri for Sand, derpaa skjærvede og raadnede af Luftens Paavirkning. Indbragt i Faarehuset, som sættes paa de beleiligste Steder i Heden, for at faae Hedetorvene strøede under Faarene, gif denne Strøelse, naar den udfastedes igjen hver 6te Uge om Sommeren, i Forraadnelse og virkede stærkt til en frodig Kugvært. Den til Compost anvendte Mosemor forberedtes og brugtes saaledes: Et Stykke dyb Mosejord, hvor der var en halv eller en heel Alen til Sandet, lod jeg omploie Aaret for, og denne af Vinterfrosten og Foraarstørken luttrede og raadnede Jord blev ført lagvis i Composten imellem Gjødningen. Denne Blanding anvendte jeg i større Mængde end Hedetorvene, fordi jeg havde den lettere og nærmere ved Agrene, hvorpaa Blandingen skulde føres. Aligemaade anvendtes det af Grøster i Eng og Mosejord opkastede Dynd, som havde henligget eet Aar. Dette befandtes at være et særdeles godt og frugt-

bringende Stof at føre paa Sandmarken. Jeg lod ved de førstindtagne Agre anlægge en Compostmødding ved Enden af hver, og i denne føre saa mange Læs, at Ageren kunde faae dobbelt saamegen Gjødning, som der var paaført Mergel, og ved sidste Pløining til Rug paafaae jeg, at Mergelen kom op, saa at den lunde ligge ovenpaa Jorden den første Winter over, og forresten blev den ved de senere Pløininger mere og mere blandet med Markens oprindelige Dverfforpe. Jeg tog af den saaledes tilberedte Sandmark 2 Rugkærve, derpaa Boghvede i 3die Aar og endelig Rug igjen det 4de Aar, ligesom jeg hermed udstroede Græsfrø eller Kloverfrø, for at Jorderne kunne groe sammen, danne snarere et stærkere Græsffjold og derved samle nye Kræfter til næste Dmgang i Dyrkningen.

Denne Driftsplan for den sandige Agermark have enkelte Mænd samtalet med mig om og formeent, at den vilde frembringe Sener og Ukrud som Følge af den paaførte Compost, men jeg viste dem, at denne Formodning og Frygt var ugrundet, naar Jorden fik de tilbørlige Pløininger og naar den i Composten sammenblandede Jord og de andre deri værende Bestanddele vare betimeligen opkaftede og havde modtaget Luftens Indvirkning i den anførte Tid. Ligeledes indvendte man mig, at denne Brugsmaade var mindre gunstig for Boghveden, som lykkes bedst og sikkest i den fældede, andengang pløiede Grønjord, men jeg har med god Grund kunnet henvise til de bedre Rugafgrøder, som gave Erstatning for Boghveden i det første

År, og Boghvedeafrøden indhøstedes derpaa i det 3die År.

I de første År, jeg havde denne Mark at behandle, maatte jeg kjøbe Fourage om Foraaret, da det Indavlede ikke slog til for en hoist fornøden Besætning. I Foraaret 1837 og 1838 maatte jeg betale Fouragen af langstraæet Rughalm og Byghalm meget dyrt og hente den 4 Mile borte, for at komme i Drift med disse magre Sandmarker, ligesom jeg og maatte bruge mere Compost til at formere Gjødningen, men det har lønnet sig og Marken er forbedret derved. Til Præstegaarden avles 22 Læs Enghø. Ikke saa Bønder i Sognet have, i de sidste 2 År, efterlignet min Fremgangsmaade i at mergele Sandmarken, men for medelst det forøgede Arbejde ved Composten, have kun Enkelte drevet det saavidt; og jeg antager, at Mergelens og Blandingsgjødningens Anvendelse nødvendigen bør være uadskillelig for at opnaae tilfredsstillende Afgrøde og Græsning, paa disse vistnok magre, men dog ikke ufrugtbare Marker.

b) Den opbrækkede, dyrkede Hedejord;
sammes Bestaaffenhed og Brug.

Det kunde af det Ovenanførte, om Agermarkerne Brug og Gjødningens Formerelse til Fremhjælp for disse, synes, at Bonden med stor Eiegyldighed behandle sin Hedejord, men det vil af det Følgende sees, at han med megen Flid og Anstrengelse henter betydeligt Udbytte fra den opdyrkede Hedemark, skjøndt

dette Udbytte kunde, ved en bedre rettet Arbeidsomhed have været og vil formodentlig blive større. Her træffer man strax den Feil, at ingen Gjødning bringes paa den opbrækkede Hedejord. Denne Jord, fordrer Bonden, skal, efter Mergel og stundom lidt Aske, brændt af Hedetorv, lønne den paa samme anvendte Umage. Man vover ikke at fratage Agermarken Gjødningen, men man undlader at give den Mergel; derimod fratager man Hedejorden Gjødningen og overfører den med Mergel; jeg siger, man fratager Hedejorden Gjødning, thi man affrætter paa mange Steder Dverstorpen, hjemfører den, og blander den paa Møddingsstedet med Gjødning, for derved at befordre en tarvelig Frugtbarhed paa Agermarken, som ikke er merglet. Derpaa tager man en anden, uangreben Plet i Heden til Dyrkning, bortodslende det store Terrain. Den til Dyrkning indtagne Hedejord har nydt, og nyder fordetmeste endnu, følgende Behandling: Lyn-gen afbrændes i Efterhøsten, Aaret efter pløies Jorden, henligger 2, 3 til 4 Aar før den mergles og ompløies, for at den skal raadne og være let at behandle; den pløies kun et Par Gange, før deri saaes Havre eller Byg, især paa de lavere, mere Hedejorder; Rug saaes paa de høiere. Naar Baarsæd saaes i opdyrkede Hedejorder, forsømmer Bonden næsten altid at lede Vandet af ved Grøfter formedelst den med disses Rastning forbundne Udgift. Om Foraaret staaer Vintervandet længe paa den lave, sure og gennemvædede Jord, der først seent i Vaaren kan blive tjenlig til at bearbejdes og at modtage Sædeforn. Jeg har ikke seet 1 af 20

Bønder, som ved Vandgrøfter sørger for at bortskaffe Vintervæden eller at bortlede Kildespring og Bæld fra lave og sumpige Hedejorder. Den Afgrøde, som er indhøstet af Hedejord efter den anførte Behandlingsmaade, især naar Sommeren har begunstiget Grøden, beviser, hvilken rigere Høst derfra vilde kunne hentes efter en bedre, planmæssigere Behandling; thi Udbyttet af Baarsæd er paa enkelte Byers Marker, opdrevene af Heden, meget betydeligt, og det er een af de fornemste Kilder til Bondens stigende Velstand i de sidste 30 Aar her, at han henter i Høstens Tid flere Læs Korn fra Hedejorden end fra den udmagrede Ager. Som Grund hvorfor Gjødning ikke udføres paa Hedejorden, anfører Bonden: deels Weiens Vængde; thi Agerlandet laa nærmest ved Byerne, deels at han har ved første Dmgang fundet den paa Hedejordens Opdyrkning anvendte Umage lønnet. Adskillige, der ere flyttede ud til Hedemarken og have røgtet og dyrket denne som Indmark, ere blevne velhavende Mænd, thi i saa Fald har Jorden faaet baade Gjødning og Mergel, og givet frugtbare Afgrøder. Ligeledes have enkelte Huusmænd, der for 20 Aar siden leiede en Hedeparcel paa 99 Aar fra den Gaard, hvortil den hører, og hvis Eier hverken havde Lyst eller Evne til at opdyrke den fjerntliggende sorte Hede, indvundet stor Fordeel af at opdyrke Hedejorder, naar disse fik igjen af hvad de havde afgivet. Den første Brak er da bleven forsynet med Mergel, og saasnart det indavlede Føder afgav Gjødning, blev denne i 2det og

3die Aars Brug paaført den opdyrkede Jord. Til disse Hede-parceller høre ingen Engstykker, men de udlagte Jorder, besaaede med Kløver og Græsfrø, afgave ikke alene en Græsning langt fortrinligere end de gamle Agres, men og Høstet paa de bedste, senest udlagte og fredede Stykker. Mergelens fornuftige Anvendelse i Forening med den fremvundne Gjødningskraft have hidbragt de heldige Resultater af Hedebyrkerens Møie og sat ham i Stand til at bygge sig en anstændig og beqvem Bolig istedetfor den førstindrettede Hytte. Mergel er conditio, sine qva non Hedejord afgiver Frugt, thi om end Gjødning paaførtes, kunde den her ikke erstatte Mergelens opløsende og gjærende Virkning paa den gamle Hedemor; denne vilde ellers ligge som død og forblive ufrugtbar. I Ringgibe Sogn er dobbelt saameget Agerland nu, som for 30 Aar siden, og dette skyldes Hedeopdyrkningen, hvorved man og har opnaaet en bedre Græsning.

Jeg har indhøstet herlig Afgrøde paa opdyrkede Hedejorder, der forhen i raa Tilstand ikke engang afgave den tarveligste Græsning for Faar. Den godt gjennempløiede Jord lod jeg Aaret efter mergle med 100 store Læs paa hver Tde. Land; den udsprede og knuste, saameget som muligt udsmulrede, Mergel nedpløiedes paatværs, men enkelte stærke og seige Pletter maatte haffes istykker eller stærkes med Spaden, da de ikke vilde paavirktes af Harven. Den fra Faarestalden derpaa udførte Compost nedpløiedes med 3die Pløining, og da Jorden efter 3die Pløining og liden

Hævning var ganske muldet og skjor, saade jeg Rug 1842, som har givet 12 Fold. En Bonde raadebe mig, at lade den brakkede Jord ligge til Baarsæd, i den Formening, at den var for fugtig for Rugen, men jeg forklarede ham, og viste i Gjærning, ved de anbragte Vandgrøfter, at den fugtigere Jord just afgav den bedste Afgrøde. Rugen var ogsaa stærkest paa de lavere Steder. Hidtil have Gaardmændene kun saet lidet Rug i opdyrkede Hedejorder; de have nemlig anvendt de i Heden opdyrkede, især lavere, moseagtige Pletter til Baarsæd. De til denne Sæd indtagne Stykker dyrkede man med Byg eller Havre, stundom i 8 à 10 paa hinanden følgende Aar, begyndte da paa et Stykke ved Siden af, naar man fandt at det første ikke længere lønede Umagen. Overfladen af Hedejorden er 2 à 3 Tommer dyb Mor, som er fremkommen ved Lyngens Affald. Underlaget er Sand med Ahl underneden. Den første Pløining maa ikke gaae for dybt, desbedre raadner Juren; andengang gaaer man 1 Tomme dybere, saa at man i den dyrkede Overflade, naar der skal saaes i Hedejord, omtrent har ligemeget Hedemor og Sand. Det er en ErfaringsSag, at Ahlen ligger dybere i Heden, end paa Agermarken, paa mange og næsten de fleste Steder. De uopdyrkede Hedestrækninger fremvise ved derværende Agerrender, at tidligere Dyrkning har fundet Sted, og jeg formener, at deels Krigens Udælgelser 1658—59, deels Pesten før, have i den Grad formindstet Befolkningen, at de dengang dyrkede Marker

forvandlede til Heder, som den nuværende Slægt atter stræber at cultivere. Ved en hensigtsmæssig Dyrkningsmaade af Hedejorden, naar Mergel høves i Nærheden, kunne store Fordele vindes for Bonden, naar hvert Aar den Deel, han indtog af Indmarkens Agre, blev merglet, og de af Heden opdyrkede Strækninger ikke alene bleve merglede men ogsaa gjødede. Aarets Indtægt skulde saaledes fordeles imellem Indmarken og Udmarken, at omtrent ligemeget af hver Mark indtoges og behandlede eens. En bedre Afgrøde og rigeligere Græsning vilde blive Følgen.

2. Om Mose i Heden.

Lavere beliggende Strøg, enten langsmed et Vandløb eller som danne Overgangen fra den høiere, faste Hedejord, hvor Aflen er nærmere, til Eng eller egentlig Torvejord, henregner jeg under Benævnelsen af Mose. Den her forefindende Jordart er dyb Mor, fremkommen ved Nedstylden fra de høiere Steder og af Vandplanter, der aarlig fremvove og, idet de forraadne, forsøge den sumpige, svampagtige Jordmasse, de fylde deres Fremvært. Denne Mosejord er af en meget lettere og løsere Natur end Hedejord, hvilket naturligen kan forklares af dens Oprindelse. Den første, opstaaet af de tilflydte Muldpartikler, der samledes paa Sandet, forøget ved de aarligen deri og derpaa forraadnede Planteværter og ved de i Mosejord forefundne Træstammer, er, ved den paa lavere Steder samlede Væde, i en bestandig Suppuration, saa-

længe den forbliver udyrket og uden at Vandet afledes. Den Sidste, fremkommen af de bittre Lyngurters aarlige Affald, som er af indsnærende Natur, og af den Afte, som hidføres af de ikke sjældent forekommende Hedebrande, er af tør Bestaffenhed og vanskeligere at opløse og faae tempereret. Der gives af hiiin Mosejord betydelige Strækninger i Hedens lavere Egne, henimod Naerne, der løbe imod Vest. Nogle Moser anvendes til Græsning for Ungkvæg og Faar, da det længere Græs og de Sivvæxter, der fremvøxe, afgive en tarvelig, men ingeniunde sund Næring for Creature; men i andre Moser grønnes ikke en Spire, og de ere fulsorte, med enkelte Lyngtuer. Disse forsøger man at dyrke, da de ikke afgive noget brugeligt Brændemateriale, og man desuden har Nok deraf. Om Mosers Dyrkning anføres det samme som ved Heden, at Mergel er ogsaa paa hine aldeles nødvendig, og det i langt større Mængde. Dernæst er Vandafledningen ufravigeligen at iagttage. Jordskorpens Forbrænding har paa flere Steder viist sig meget nyttig og afgiver et Surrogat for Gjødning, idetmindste for et Par Afgrøder. De Mosejorder, som Bønderne hidtil have dyrket her, have de paafort en stor Mængde af Mergel, thi de valgte saadanne Stykker, hvor Mergel fandtes i Nærheden, og det viste sig strax, at uden Mergel var Arbeidet forgjæves, men de have forsømt Vandets Afgrøstning, ligesom de Intet have havt af Gjødning til de kolde Agre, der kunde mest trænge dertil. Ved Ringgive Præstegaard har jeg opdyrket

en Mose paa 6 à 8 Tdr. Land, der laa i et Bildtnis og afgang hverken Brændsel eller Græsning. Morsjorden er her næsten 1 Alen dyb. Først lod jeg den i den tørre September Maaned 1835 afbrænde, saa at Lyng, Siv og nogle Tuer forsvandt; derpaa lod jeg i et til dette Arbeide gunstigt Tørveir om Efteraaret begynde med Ploining, hvorved Plovens Jern vare meget skarpe; foran Ploven, som 4 stærke Stude trak, gif en Karl, som med en krum Tørvespade affat de tilbageblevne nøgne Tuer og kastede dem ovenpaa Furterne. Derpaa, om Vinteren, lod jeg en Grøstegraver arbeide paa at kaste Grøster imellem Ager og Ager, som jeg affatte 20 Alen bred. Da Foraarstørken havde gjort de affrukne Tuer forbrændelige, lod jeg dem kaste i enkelte Hobe paa hver Ager og antændte dem. Affen udsprebtes og nedploiedes tilligemed den i $\frac{1}{4}$ Miils Frastand hentede Mergel. Næste Foraar, 1837, saaede jeg efter 2de Ploiningen, i denne meget smulrede Jord Havre, der afgang en rigelig Høst. 1838 saaede jeg, i den vinterlagte, om Foraaret velgjødede, og atter omploiede Jord Byg, der lønede sig godt. Grøsterne skaffede Vintervandet Aflob til Hovedgrøsten, saa at Jorden kunde tørres, raadne og skjernes af Vinterfrosten. Efter en Havrefjærv, efter Bygafgrøden, saaede jeg Græsfrø deri, da jeg meente Jorden var temmelig kold for Kløveren, og Flere have seet dette Arbeide, og med mig glædet sig over de Frugter, det alt har baaret og forhaabentlig vil bære, thi efterat jeg i nogle Aar har benyttet Græsningen,

skal der paany saaes Vaarsæd i den forhen ufrugtbare Mose, der nu er grønne Agre.

3. Om Enge.

En liden Aa, der begynder som en Bæk i Gadberg Sogn, omtrent $2\frac{1}{2}$ Mil fra Beile, og løber mod Vest som en af Skjernaens Kilder, passerer Ringgive Sogn og er en Aarsag til, at Jorddyrking har fundet Sted paa denne Strækning; ligesom man overhovedet, ved at betragte de større eller mindre Bandedløb igjennem den jydste Hedeslette, finder at Sognene ere arronderede langsmed disse. I den ældre Tid, da man ikke kjendte Mergel og dens Brug og Vigtighed for Jordens Dyrking, maatte naturligviis den Klasse af Menneſter, som skulde ernære sig ved Jordens Dyrking, søge saadanne Strækninger, der aabnede Hjælpekilder til deres Hensigtens Opnaaelse. Engene, der dannes i større eller mindre Brede ved Aaerne, maatte hidloffe baade Menneſter og Dyr fra de vilde Hedeegne, til især paa de af dem vædede Streg at hente den betydeligste, dengang kjendte, Hjælp til Agerdyrkingens Fremme. Uden Enge kunde her ikke være begyndt nogen Dyrking af Jorden. Med megen Omhu freder man Engene, og ved meget og uafbrudt Arbeide om Foraaret stræber man at henlede Bandedet fra Aaen og fra de tilløbende Kilder over Engene. Det overriisende Bandeds Nytte for Frugtbarheden er utrolig. Om Foraaret afriver og affamler man omhyggeligen alt det, som vilde skade Græs værtten, saasom